

Подшоҳ ҳар бир шаҳарда ким ҳоким эканини, дин ишларига улар қандай муносабатда бўлаётганларини, Аллоҳ таолодан кўрқишларини, гаразгўй эмасликларини билиши керак. Ҳокимга бу шаҳар ва ноҳиянинг тинчлиги унга топширилганлигини айтиш лозим. Худойи таоло биздан нимани сўраса, у дунёда биз ҳам сендан шуни сўраймиз. Сен омилу кози, шаҳнаю мухтасиб, раиятнинг каттаю кичиги ахволини билиб олиб, ҳақиқатни очик ё яширин бизга маълум қиласан. Биз эсауларга нимани раво кўрсак, шуни буюрамиз. Ким шундай сифатларга эга бўлиб, шу сўзларни қабул қилмаса, уни бўшатиб, бошқа амал бериш ман этилади, деб таъкидлаши зарур.

Ҳикоят

Айтадиларки, Абдуллоҳ ибн Тохир деган бир одил амир ўтган экан. Унинг қабри Нишопурда бўлиб, биз уни кўриб, зиёрат қилганмиз. Одамлар ҳам келиб зиёрат қиладилар. Ва хожатмандларга Худойи азза ва жалла ёрдам хилар ва амир, порсолару зоҳидларга, дунё молига хожатлари бўлмаган гаразсиз кишиларга амаллар берар экан. Шунда улар ҳақ йўли билан бойлик топиб, раият ҳам ранжу азобларга гирифтор бўлмас экан.

Ҳикоят

Шу маънода Буали Даккок, бир куни Хуросон ҳокими ва лашкарбоҳиси бўлган Абу Али Илёс ҳузурига келади. Абу Али латиф ва фозил киши эди. Буали Даккок унинг олдида тиз чўқади. Абу Али дейди:

- Менга маслахат бер.
 - Ё амир, бир нарсани сўрайман. Жавобини тўғри берасанми?
 - Бераман.
 - Менга айт-чи, зарни яхши кўрасанми ёки ракибни?
 - Зарни.
 - Унда буниси кандок бўлди, яхши кўрган нарсангни шу ерда колдириб, нариги дунёга яхши кўрмаганларингни олиб кетасанми?
- Абу Али Илёс кўзларини ёшга тўлдириб дейди:
- Менга жуда яхши панд-насихат бердинг. Бунинг фойдаси - мени гафлат уйкусидан уйготганинг бўлди.

Хикоят

Хикоя киладиларки, Султон Махмуд Гозийнинг киёфаси хунук, юзи тортилган, бўйни озгину узун, бурни чўзик ва ўзи кўса экан. Доим май истеъмол килишидан юзи сарик экан. Отаси Сабуктегин оламдан ўтгандан кейин, подшоҳлик тахтига ўтиргач, Хиндистон унинг кўл остида колади. Бир куни у эрталаб ўз махсус хужрасида намоз ўқиш учун ўтирарди. Олдига ойна ва тарок кўйилган, бир кул ҳам хизматига хозир эди. Вазири Шамс ул-Кифот Ахмад Хасан хужра эшигидан кириб, салом беради. Шох боши билан ўтиришга ишорат килади. У Мах-муднинг ёнига ўтиради. Махмуд намоз ўқиб бўлгач, жомаси, кулохи ва этигини кияди. Ойнага караб ўз юзини кўриб, табассум килиб дейди:

- Биласанми, дилимдан нима ўтди?

Вазири жавоб беради:

- Шохим яхшироқ билади.
- Одамлар мени ёмон кўради, деб кўркаман, чунки чиройли эмасман. Одамлар одатда гўзал юзли шохларни яхши кўради. Энди мен нима килишим керак?
- Олтинни душман деб бил, шунда одамлар сени ўзларига дўст тутати.

Махмудга бу жавоб ёкиб тушади ва бу сўз тагида минг маъно бор, деб кўяди. Махмуд хайру саховат билан таом ейишга кўл уради ва одамлар уни яхши кўриб мактайдилар. Унга буюк ишлар ва хазиналар насиб килади. Суманотга бориб, уни забт килиб кайтади. Самарканд, Ирокни ҳам кўл остига киритади. Бир куни Махмуд (Ахмад) Хасанга айтади:

- Мен олтину кумушдан кўл тортдим-у, икки олам ҳам кўл остимга ўтди. Дунё бойлигини ҳеч нарса деб билдим-у, икки жахонда азиз бўлдим.

Султон деган ном хали у пайтда йўк эди. Ислом оламида энг биринчи бўлиб Султон номини Махмуд ўзига олган экан. Шундан бу суннат бўлиб колди. У Худони севувчи ва илмининг дўсти, одил, жавонмард ва уйғок, покдин ва гозий шох эди.

Энг яхши ҳаёт одил подшоҳи бўлган замонда кечади. Хадисда шундай келтирилганки, Пайгамбар саллаллоҳи алайҳи васаллам айтган экан:

«Ал-адлу иззу-д-дини ва куввату-с-султони ва фийҳи силохул-хосати ва-л-омати», яъни адолат дин иззати, султон куввати, раият тотувлиги, ҳамма яхшиликларга тарозидир.

Чунончи, Аллох таоло айтганки: «Ас-самои рафаъҳо ва вазаъал-мизона», яъни:

хакикатан ҳам Аллох Куръонни нозил килди ва унда мезон бор. Бошқа жойда буюрганки:

«Аллохул-лази наззала ал-китоба би-л-хакки ва-л-мизона», яъни калбидан адолат жой олган, уйи диндорлару художўйлар оромгоҳи бўлган подшоҳ энг хурматли подшоҳдир.

Шундай ривоят бор. Фозил ибн Аёз айтади:

«Агарда менинг дуойим мустажоб бўлса эди, факат одил султон бўлишини тилаб дуо

килардим, чунки унинг адли бандаларнинг силохи ва жахоннинг ободончилигидир. Хадисда шундай дейилади: «Адолат билан кишилар арзини эшитадиган подшоҳларни Аллох таоло азза ва жалла киёмат куни марваридли минбарга кўтариб кўяди». Подшоҳлар хамиша халк адли ва маслахати учун сакланувчи, художўй ва гарази бўлмаган кишиларга амал берганлар, токи улар зарур вақтда тўғри иш олиб борсинлар. Бағдодца амиралмўъминин Муътасим шундай иш олиб борарди. Бани Аббос халифаларидан Муътасимдан бошқа сиёсати зўр ва адолатли халифа ўтмаган. Унинг турклардан шунчалик кўп куллари бор эдики, ҳеч кимда бунчалик бўлмаган. Айтишларича, турк йигитларидан етмиш минглик кўшини бўлган ва кўп кулларни озод қилиб, амирлик мартабасига кўтарган экан. У хамиша, бирор-бир тоифа турклардан яхшироқ хизмат қилмайди, дегувчи эди.

Хикоят

Бир амир ўз вакилини олдига чакиртириб дейди:

- Бағдодда бозору шаҳар ахлидан менга беш юз динорча қарз бера олиши мумкин бўлган бирор кишини танийсанми? Муайян вақтдан кейин мен уни қайтариб бераман.

Вакил ўйлаб, танишларидан бир кишини эслайди, у бозорда савдо-сотик билан машғул бўлиб, унинг ўз тирикчилигидан қўлга киритган халифалик тиллосида олти юз динор пули бор эди. У амирига айтади:

- Менинг бир ошнам бор, унинг фалон бозорда дўкони бўлиб, мен баъзан шу дўконга бориб ўтираман, олди-сотди қиламан, олти юз динор тилло дастмоеси бор. Бирор кишини унинг олдига юбортириб, олдингга чакиртир-да, яхши жойга ўтказиб, лутф қўрсатиб, хадялар бер ва зиёфатдан кейин у билан ўзинг гаплаш. Сендан уялиб, хашаматингдан йўқ дея олмаслиги мумкин.

Амир шундай қилади. Олдига одам юбортириб: «Сенда ишим бор, бир хадамранжида қилгин», - дейди. У киши амир саройига келади. Амирни танимаганлигидан эшиги олдига бориб салом беради. Амир алик олади-ю, надимлар ва хосларга хараб: «Бу фалон кишими?» - деб сўрайди.

- Ҳа, - деб жавоб беришади улар.

Амир уни ўрнидан туриб кутиб олиб, юхори жойга ўтказди. Сўнгра:

- Эй хожа, мен сенинг мардлигинг, очихқўл, ростгўй ва диёнатли эканлигинг хакида кўп эшитганман, бирор ишинг бўлса, нега журъат қилиб айтмайсан ва биз билан дўстлашмайсан?

У амир нима деса, ҳаммасини маъқуллайверади. Амирнинг вакили ҳам бир неча марта шуни тасдиқлайди. Бир вақт дастурхон олиб келадилар. Амир ўз ёнидан унга жой бериб, ҳар замонда олдидан бирор нарсани олиб, дўкандор олдига қўйиб илтифот қўрсатади. Дастурхон йиғиштирилиб, қўллар ювилгач, бошқалар чиқиб кетиб, факат хос хизматкорлар қолишади.

Амир у кишига қараб сўрайди:

- Сени нега чакирганимни биласанми?

- Йўк!

- Бу шаҳарда менинг ёру биродарларим кўп ва нима сўрасам, йўқ демай берадилар.

Беш-ўн минг динор талаб қилсам ҳам йўқ дейишмайди, чунки менинг қарз олишимдан уларга фойда кўп. Хали бирор кишига мендан зарар етмаган. Мен ўртамизда дўстлик, улфатчилик бўлишини орзу қилган эдим. Яқин кишиларим қанчалик кўп бўлса ҳам, сен

менга тўрт-беш ой муддатга минг диноргача карз беришингни истардим. Озгина ишлатиб, бирор нарсани кўлга киритмокчиман. Билишимча, сенда шунча пул бор ва мендан уни дариг тутмайсан.

У киши ўзига килинаётган илтифотлардан уялиб дейди:

- Буюринг, амир, лекин мен минг-икки минг динор пули бор дўкдорлардан эмасман. Улуг зотларга тўгрисини айтиш керак, менинг сармоям олти юз динорлик. Мен бозорда кам нарсалар билан савдо киламан ва кийинчилик билан кун кўраман.

Амир унга дейди:

- Ҳазинамда ҳисобга олинган олтин кўп, аммо ундан мен ололмайман, менинг бу муомаламда дўстликдан бошка ниятим йўк. Бу майда савдодан сенга нима фойда? Ушбу олти юз динорни менга бер-у, етти юз динорга тилхат олиб, муддати келганда уни мендан талаб кил.

Вакил ҳам уни кўллаб турарди:

- Сен хали амирни билмайсан, давлат катталари ичида амирдан кўра пок муомалали киши йўк.

- Амир фармони бажараман. Канча маблағим бўлса, дариг тутмайман.

У олтинларни амирга топширади ва амир унга тилхат ёзиб беради. Анча муддат ўтгач, у киши амир олдида келади, сўрашгати бормай, амир мени кўрса, тиллалар учун келганимни тушунар, деб ўйлайди. Икки ой шу тахлитда бориб-келиш билан ўтади. Амир у кишини ўн мартадан кўпроқ, кўрган бўлса ҳам, ўз тиллаларини олиш илинжида катнаб юрганини ҳаёлига келтирмайди. У амир ўзини билмаётганга олаётганини сезиб, арзини ёзиб амирга беради: «Менга ўша пул керак бўлаяпти, ваъда килинган вақтдан эса икки ой ўтди. Зарур топсанг, вакилга ишора килгинки, ходим менга тиллаларни берсин».

Амир дейди:

- Сен ишимни эсдан чиқарган, деб ўйлаяпсанми? Хотиржам бўл. Озгина сабр кил, мен сенинг карзингни ўйлаяпман. Мухлат бер. Ишончли киши оркали уйингга юбораман. У киши яна икки ой сабр килади. Тиллаларидан дарак бўлмайди. Икки маротаба яна амир саройига бориб гап очади. Амир ҳам ўйин килиб, эрта-индин деб юраверади, хуллас, фойдаси бўлмайди. Карзни олиш муддатидан саккиз ой ўтади. Киши хайрон бўлиб қолади. Обрули одамларни ўртага кўяди, кози ул-куззотта айтиб, шариат кукмини чиқартиради, бўлмайди. Амир хакида айтмаган бирорта ҳам улуг ва катта инсон қолмайди. Кози олдида эллик маротаба одам юбориб, ишни шариат йўсинида олиб боришга ҳаракат қилади, бўлмайди. Нимадемасинлар, қабул қилмайди. Шундай килиб, бир ярим-икки йил ўтади. У киши ожиз қолиб, юз динорини бўлса ҳам олишга рози бўлиб, фойдасидан ҳам воз кечади, барибир натижа чиқмайди. Ҳамма меҳтарлардан умидини узиб, азда ва жалла Тангрига кўнгил беради. Ва фозил масжидига бориб, бир неча ракаат намоз ўқиб, Худойи таолога нола қилади:

- Ё раб, сен фарёдими эшит ва менга ҳакимни қайтар, бу ситам қилувчининг жазосини бер.

Масжидда ўтирган бир дарвеш унинг ноласини эшитиб қолиб, раҳми келади. Намоздан кейин унга дейди:

- Эй азиз, менга айт, сенга нима бўлдики, нола қилаяпсан.

- Шундай ахвол юз бердики, уни Худонинг бандаларига айтишим бефойда ва сенга айтишимдан ҳам наф йўк.

- Мендан фойда бўлмаса, зиён ҳам етмайди. Эшитганмисан, айтганларки, «Хар кимнинг бирор мушқули бўлса, ҳаммага айтиши керак. Одамлар унинг иложини билишлари

мумкин». Агар ахволингни менга аён килсанг, сенга бирор фойдам тегиши мумкин.

Мабодо нафим тегмайдиган бўлса ҳам ахволинг ўзгармайди.

У киши ўйланиб қолади: «Тўғри гапираяпти, айтсам савоб бўлади».

У ўз можаросини тўлик хикоя қилиб беради. Дарвеш эшитиб:

- Эй олижаноб одам, ана энди ранжу азобинг охирига етди. Айтганимни килсанг, ўз тиллаларингни қайтариб оласан, - дейди.

- Нима қилай?

- Хозир туриб фалон махаллага бор, минорали масжид ёнида бир оддий кийинган тикувчини кўрасан. У тикувчилик қилади ва икки боласи ҳам бор. Дўконига бориб кўришиб ўтир ва ахволингни унга айтиб бер. Максадга етсанг, мени дуо қиларсан, айтганимга истихоло қилма.

У киши масжиддан чиқиб, ўзича ўйлайди: «Ажабо, ҳамма катталарни ўртага қўйдим, фойдаси бўлмади, энди бу қари ва ожиз дарвеш йўл кўрсатаяпти ва мақсадингга етасан, деяпти, ҳеч ишонмаяпман, аммо нима қилай? Бораман. Агар фойда бермаса, зиён ҳам қилмас».

У масжид олдида бориб, дўконни топади ва ўша мўйсафидга салом бериб, ҳузурига бориб ўтиради. Қария бир нима тикади. Бир соат машғул бўлиб, шу ишини битиргач, ўтирган кишидан сўрайди:

- Нимадан ранжидинг? Бирор ишинг ёки арзинг борми?

У киши ахволи ва қиссасини аввалидан охиригача айтиб беради. Тикувчи бу ахволни эшитиб, унга дейди:

- Бандаларнинг ишларини Худойи таоло азза ва жалла ўзи тўғри хал қилади. Бизнинг қўлимиздан факат айтиш келади. Биз ҳам сенинг рақибингга бир гапириб қўямиз, умид қиламанки, Худойи таоло мадади билан мақсадингга етасан. Бир оз дам олиб ўтир. Сўн у шогирдларидан бирига мурожаат қилади:

- Туриб фалон амирнинг саройига бор. Амирнинг шахсий хужрасини топиб, у ердан қимқи чикса ё қирса, фалон тикувчининг шогирди эшик олдида турибди ва тикувчидан шундай хабар келтирибди, деб ушбуни баён қилгин:

«Бир киши сендан зулм кўриб, менинг ҳузуримга келди ва унинг етти юз динорга хужжати бор, муддатидан бир ярим йил ўтиб кетибди, шу кишининг тиллаларини қайтариб, уни ҳушнуд эт, қеч қолмасдан жавобини беришингни истайман».

Бола тез туриб амир саройига боради. Халиги киши ажабланади: ахир, подшоҳ ҳам ўз фуқароларига шундай фармон бермайди, ваҳоланки, у амир олдида бир ёш болани юборди... Бир замон бола қайтиб келиб, устозига дейди:

- Айтганингизни бажо келтирдим. Хабарни етказдим. Амир жойидан туриб:

- Саломимни устозга етказиб дегинки, жон деб миннатдор бўлиб, ҳозир ўзим олтинларни олиб бораман, ўша таксирдан ҳам узр сўрайман ва дарҳол тиллаларини бераман, дейди. Бир соат ўтар-ўтмас амир жиловдор ва икки хизматқори билан етиб келади. Отдан тушиб салом бериб, қариянинг қўлини ўпиб ўтиради ва ҳамёнини хизматқоридан оларкан, дейди:

- Сен мени бу кишининг олтинларини тортиб олмоқчи, деб ўйлама. Бу таксирга эътиборсизликка вакилларим сабабчи бўлган, - дея узр сўрар экан, хизматқорга: «Бор, бозордан ноқид-пулшуносни олиб кел», - деб буюради.

Бориб бир ноқидни олиб келадилар. Тиллани тортиб кўришади. Беш юз динор чиқади.

Амир дейди:

- Бу беш юз динорни унга бер. Эртага саройдан қайтишимда уни чақириб, яна икки юз

динор бе-раман ва кечирим сўраб, кўнглини оламан. Эртага пешин намози вақтигача сенинг олдинга келаман.

- Бу беш юз динорни унга топшир ва айтганингни килиб, сўзингдан кайтма, - дейди қария.

- Шундай киламан, - деган жавоб бўлади.

У олтинни бериб, қариянинг кўлини яна ўпиб, кайтиб кетади.

Арзчи хурсандлигидан нима қилишини билмай, тарози ва тош талаб килиб, юз динор олтинни тор-тиб, қария олдига кўяди.

- Мен юз динор камрок кайтариб олишга ҳам рози эдим, сенинг сўзларинг баракасидан менга етти юз динор тегди, бу юз динор сенинг харажат-ларинг хаки ва уни сенга тухфа киламан.

Қария бу гапни хуш кўрмай дейди:

- Менинг сўзим билан бир мусулмоннинг қалби дарду азобдан ҳалос бўлганлигидан хурсандман. Агарда мен юз динордан бир донасини ўзимга ҳалол билсам, сендан етти юзини тортиб олган ва ўша туркдан ҳам золимок бўламан. Тур, боракол. Агар эртага икки юз динор тилла сенга кайтарилмаса, менга маълум қилишинг керак. Бундан кейин қим билан қандай муомала қилишингни билиб ол!

Қанча зўрласа ҳам қария тиллаларни қабул қилмайди. Арзчи қария олдидан чиқиб кетиб, шу кеча хурсандлигидан яхши ухлайди. Эртасига уйида ўтирса, бир киши амир олдидан келиб:

- Амир бир лахза саройимга келсин, деб юборди, - дейди.

Борса Амир жойидан туриб кутиб олади ва юқорига ўтхзади. Ўз вакилларини кўп уришиб сўқади.

- Шулар айбдор, мен ҳамиша хизмат ишлари билан бўлиб, ҳақингни беришларини уларга минг марталаб айтганман.

Қейин биттасига дейди:

- Ҳазиначига айт, олтин солинган қоп ва тарози олиб келиб, икки юз халифа динорига тенг тилла тортиб, менга берсин.

Олтинни дўқондорга ўлчаб берадилар. Хизматни бажариб, туриб кетмокчи бўлганида Амир озгина ўтиришини айтади.

Қайтиб ўтиради. Дастурхон олиб келадилар. Таом ейилиб, қўллар ювилгач, Амир хизматкор ходим қулогига бир нима дейди. Ходим чиқиб, дарҳол бир сарпо олиб келади. Қийғизинг, дейди амир.

Бир қимматбаҳо тўн ҳадя қилиб, ҳасабдан бир салла ҳам берадилар.

Сўнг амир сўрайди:

- Мендан рози бўлиб, хурсанд бўлдингми?

- Ҳа.

- Тилхатни бер ва шу бугун қария олдига бориб, ўз ҳақингни олиб, мендан хурсанд бўлганингни айт.

- Буни ўзи ҳам айтган эди, шундай киламан, - деб жавоб беради.

Туриб амир саройидан чиқиб, ўша тикувчи қария олдига бориб, бўлган гапларни сўзлаб беради. «Мен бунинг ҳаммасини сенинг сўзларинг таъсиридан деб биламан, энди мана шу икки юз динорни мендан қабул қилгин», деб қилиб-ёлворса ҳам қўнмайди. Туриб хурсанд бўлиб, дўқонга келиб, эртасига бир қўй ва бир нечта товуқ қўштини ҳовуриб, бир товоқда ҳолва ва қулча олиб тикувчининг олдига олиб боради:

- Эй шайх, олтинни қабул қилмасанг ҳам, менинг ҳалол меҳнатим мевази бўлган бу егулик нарсаларни қабул эт, мени хурсанд қил.

Кария жавоб беради:

- Кабул килдим. - Кўл чўзиб, таомлардан еб, шогирдларига хам беради.

Кейин дўкондор сўрайди:

- Менда хам бир хожат бор, ижозат берсанг, айтаман.

- Гапир.

- Хамма вазирлар ва амалдорлар менинг ишим юзасидан амирга гапиргандилар, лекин ҳеч фойдаси бўлмади. Бирор кишининг сўзига кулок солмади, кози ул-куззот хам бу масалани ечишга ожизлик килди. Нима сабаб бўлдики, у сенинг сўзингни кабул килди ва нима десанг, вақтида бажо келтириб, пулимни кайтариб берди? Унинг олдида шунчалик ҳурмат ва ҳашаматга эғалигинг боиси нимада эканлигини билмокчим эдим.

- Амир билан менинг ахволимдан хабаринг йўкми?

- Йўк, - жавоб беради дўкондор.

- Бўлмасам, кулок сол, - дея кария хикоясини бошлайди.

Хикоят

Ўттиз йилдирки, мен шу масжид минорасидан азон айтаман. Касбим тикувчиликдир. Харгиз май ичмаганман, зино хам килган эмасман, нолойик ишларга кўл урганим йўк. Шу кўчада бир амирнинг саройи бор. Кунлардан бир куни шом намозини ўқидим-у, масжиддан ташкарига чикиб, дўконга бормокчи бўлиб турганимда амирни кўриб колдим, у маст-аласт келарди ва бир ёш жувоннинг паранжисига кўл уриб, зўрлик билан ўзига тортарди.

Аёл: «Эй мусулмонлар, ёрдам беринг, мен пок бир аёлман, фалон кишининг кизиман. Уйим фалон махаллада, хамма менинг канакалигимни билади. Бу турк эса такаббурлиги билан мени олиб бориб расво килмокчи, эрим хам уч талок килишга онт ичганки, агарда бирор кеча уйда ётмасам, талок килади, энди хам жаннатдан, хам эрдан курук колдим», - дея йиглаб фарёд чекарди. Аммо ҳеч киши унинг додига кулок солмасди, чунки бу амир дабдабали ва кайсар эди. Беш минглик суворий кўшини борлиги боис ҳеч ким унга тенг келолмасди. Мен ўртага тушдим, фойда килмади. У аёлни саройига олиб кетди. Мен афсусландим, хамиятим кўймади, сабр килолмадим. Бир кария, бир оксоскол ва бир неча кишини олиб амир саройига бордик ва тўполон кўтариб дедик:

- Багдод шахрида, халифа пойтахтида бир аёлни кибру зўравонлик билан йўлдан уриб, уйга олиб бориб расво иш килиш мусулмончиликдан эмас. Бу аёлни сог-саломат кўйиб юборинглар, акс холда амир Муътасим саройига бориб шикоят киламиз!

Амир бизнинг овозимизни эшитиб, кўлига бир таёк олиб, бир кишининг бошини, иккинчи кишининг оёгини уриб синдирди. Буни кўриб ҳаммамиз кочиб кетдик. Шом намози вақти бўлди, намоз ўқидик. Бир вақт кўрпага кириб ухламокчи бўлдик. Бу ишлардан хосил бўлган нафрат ва азобдан уйкум келмади. Тун ярмидан ўтди. Мен шундай фикр ва хаёлда эдим: агарда бу аёл шу кеча уйига бормаса, талок бўлади. Эшитишимча, май ичганлар маст бўлганда ухлайдилар, хушёр бўлганларидан кейин вақтни билмайдилар. Менинг тадбирим шу бўлиши мумкинки, минорага чикиб азон айтишим керак. Агарда у турк эшитса, тонг отибди деб аёлдан кўл тортади ва уни саройидан чиқариб юборади. Унинг йўли, шубҳасиз, масжид олдидан ўтади. Тез минорадан тушиб, масжид олдида аёлни кутиб оламан. Уни уйига олиб бораман, токи бу бечора эрдан хам колмасин. Сўнг шундай килдим. Азон овозини амир Муътасим хам эшитибди. У уйгоҳ экан ва намоз вақти бўлди, деб ўйлабди. Ташкарига чикиб караса, хали вақт бор. Бир ходимга

буюрибди:

- Бор эшикогага айт, миршаб бориб ярим тунда азон айтган муаззинни олиб келсин, унга каттик жазо берайки, факат вақтида азон айтадиган бўлсин.

Мен масжид олдида ўша аёлни кутиб турардим. Миршабни кўрдим, у машъал кўтариб келарди. Мендан сўради:

- Сен намозга азон айтдингми?

- Ха.

- Нега бунаканги бевакт ўкидинг, бу халифага ёкмади. Шу сабабдан сендан газабланиб, адабингни бермокчи. Сени олиб бориш учун мени юборди.

- Фармон халифаники, лекин бир беадаб мени шунчалик бевакт намозга чакиришим учун сабабчи бўлди.

- Ким у беадаб?

- Худо азза ва жалла ҳамда халифадан кўркмайдиган бир киши.

- Ким экан у Худо ва халифадан кўркмайдиган?

- Бу шундай гапки, уни ёлғиз амиргагина айтишим мумкин ва агар мен буни касддан килган бўлсам, нима жазо буюрсангизлар ҳам арзийди.

- Юр, кани саройга борайлик, - деди миршаб.

Халифа саройига етиб бордик, у кутиб турган миршабга вазиятни тушунтирди ва у саройга кириб, Муътасимга етказди. Мени чакиртириб, Муътасим олдида олиб бордилар.

У мендан сўради:

- Нега бевакт намозга чорладинг?

Мен маст турк ва ўша аёл киссасини бошидан охиригача сўзлаб бердим.

Муътасим эшитиб, миршабга буюрди:

- Эшикогага айт, юз аскар билан фалон амир саройига бориб, сени халифа чакираяпти, десин. Агар уни кўлга киритишса, у зўрлик билан олиб кетган аёлни ҳам бирга олиб келишсин. Бир мўйсафидни икки ходим билан шу аёлнинг уйига, эрининг хузу-рига юбор.

Улар эрини чакириб: «Муътасим сенга салом йўллайди ва ўртага тушиб воситачилик килади, бу аёлга кафил бўлади. Аёлнинг ҳеч хандай гуноҳи йўқ. Уни энди илгаригидан ҳам кўпроқ хурмат кил», - десинлар. Халиги амирни бўлса зудлик билан олдимга олиб келинглари, - деб буюраркан, менга:

- Бир оз шу ерда бўлиб тур, - деди.

Амирни бир соат ичида Муътасим олдида олиб келдилар. Муътасимнинг кўзлари унга тушгач, газабланиб гапира кетди:

- Эй фалон-писмадон, мусулмонлик динига менинг ахамиятсиз бўлганимни биласанми? Ё мендан бирор зулм кўрдингми? Ёки менинг давримда ислом динига бирор халал бўлдимми?! Йўқ, Румда мусулмонлар асир тушганда, Багдоддан бориб Рум лашкарини мағлуб қилиб, Кайсарни қочириб юборган ва олти йил Рум шаҳрида юриб, шу амирларни халос қилиб олиб келган мен эмасмидим? Бугун адлу инсофимдан қўй билан бўри бир жойдан сув ичадилар. Сен қандай журъат қилиб Багдод шаҳрида ўзингга бино қўйиб, бир аёлни зўравонлик билан саройингга олиб, расво киласан? Одамлар амри маъруф қилганда уларни хайдаб юборасан? Хозирок бир коп олиб келиб, буни унга солиб, огзини маҳкам боғланглари.

Шундай ҳам қилдилар. Сўнгра огир ёғоч болга олиб келишларини буюрди.

- Энди бир киши бу ёнидан, бошқа киши нариги томонидан туриб шундай уринглари, майдаланиб кетсин.

Хар тарафдан ёғоч болгалар билан шундай зарбалар туширдиларки, суяклари кул ушок бўлди.

- Тагин кандай буйрук бўлади, - сўрашди Муътасимдан.

- Яна уринглар.

Кейин менга караб деди:

- Эй шайх, билиб кўй, кимки Худодан кўркмаси, мендан ҳам кўркмайди ва кимки Худодан кўркса, нариги дунёда унга инъом бор. Бу килмишига яраша жазо олади. Бундан кейин сенга буюраман:

- Бирор одам бошка кишига ситам килса, ё бирор инсонни нохак хафа килса, шариатга карши иш тутса-ю, сенга маълум бўлса, мана шундай бевакт азон айтгин. Мен овозингни эшитиб, сен эканлигингни билиб, тез сени чакираман-у, ахволни сўрайман. Хамма гунохкорларга шу итга берган жазони бераман. Хатто, менинг акам ё фарзандим бўлса ҳам!

Шундан кейин менга бир инъом берди. Бундан халифанинг хосу омлари хабардор бўлдилар. Бу амир сенинг олтинларинг хурмати учун бундай килмади, балки коп ва ёғоч болга хавфидан кўркди.

Шунга ўхшаган хикоялар кўп. Буни шунингучун ҳам ёзаяпманки, Худованди олам-султонимиз билиб кўйсинки, олдинги халифалар ва шохлар кўйни бўридан кандай саклаганлар ва кўл остидагиларга кандай жазо бериб, бузгунчилардан кандай эҳтиёт бўлганлар ва мусулмон динини кандай кучли тарзда тутганлар.